

רוקדים בפירנצה. העירו את רחובות העיר השלווה בשירה אדירה של "עם ישראל חי"

באוטובוס שאגות צחוק. על המיקרופון אשר שחר, מפזר בדיחות קורעות על הפסטה המקומית. שלוש דקות חולפות והוא נחנק מדמעות. נזכר בתקרית נוגעת ללב שקשורה בבנו, סדן עמרי ז"ל, שאירעה בטיול של המשפחה באיטליה

מזל גדעוני סובלת מכאבים כרוניים במפרקים, מאז שבנה, סמ"ר ליאל ז"ל, נהרג במבצע צוק איתן. כמה הורים ממליצים לה לעשן מריחואנה רפואית. "אני לא רוצה להיות תחת השפעה של סם ולשכוח את ליאל", היא חורצת, "אפילו לדקה אחת"

המשפחתית ביחד עם שאר ההורים. ואולי פשוט הגיע הזמן. תמיד אהבתי לרקוד. אבל תסכל לי רגע, אני חייבת להחזיר את הנשימה".

בגן פרטי של בית אבות יהודי בפאתי רומא נשתלת שדרת עצים לזכר הבנים והבנות. ערוגה נאה בשורה ישרה, סמוכה לקיר אבנים נמוך, מוסיף להשקט הפסטורלי משיחה של ירוק רענן. בעוד שנים יגבהו השתילים ויהפכו לעצים נותני צל, ורק השמות החקוקים בלוח לא ישתנו. השכנים האיטליים הסקרנים, שצופים בנעשה ממרפסות הבניינים הגבוהים הסמוכים, מתקשים להבין מה הם רואים באמצע השכונה הפסטורלית.

כשמוסר דגל ישראל מעל השיש ניגשים ההורים, אחרים מהם בברכיים כושלות, לצילום מזכרת לצד הלוח. סגלית בצלילי עומדת בפנים רטובות מבכי, משגרת ידיה לשמיים וזועקת בלי קול, "למה? למה?". איש אינו משיב לה. רבים לצידה שואלים בדיוק את אותה השאלה.

מבלי לתכנן זאת, המצטלמים מתכנסים אל הלוח, זוגי וזוג בתור, באותה תנוחה ובאותה הבעה על הפנים. הם כורעים לאיטם, מחבקים את השיש בכאב, ואז מושיטים אצבע זקורה אל שם הבן או הבת, שנחרת בשחור באנגלית, כאומרים: שורת האותיות הצפופה הזאת – בשך מבשרנו שוכן בה.

"בהלוויות של הבנים ירו שלושה מטחי כבוד, כאן אנחנו מרגישים שקיבלנו אלף מטחי כבוד", אומר אריה איטח מיכנה, שבנו, סמל צחי ז"ל מגבעתי, נהרג בשנת 2000 מפגיעת טיל חיובאללה במוצב הבופור, החלל האחרון של מלחמת לבנון הראשונה. וחיים קריסי מבטיח: "מעכשיו נבוא לבקר כאן בכל עשור, לראות איך העצים גדלים".

את השעתיים האחרונות ברומא הם מבליים במרכז קניות גדול, לאזן קצת את הרגשות הגואים. השיטוט בין חנויות המעצבים, על רקע צהלותיהם של ילדים איטלקים מול דוכני הממתקים, מש' וזה למשלחת מראה רגיל של טיול מאורגן. "הב' גדים יקרים פה בדיוק כמו בארץ", פוסקת אחת האימהות, וקוראת לחברותיה להירגע בבית הקפה שבקומת הכניסה, אולי קפוצ'ינו טוב יעזור למ' ערבולת הרגשות.

מזל גדעוני מבהירה שלא חשוב באיזו שעה נוחתים בארץ, מנתב"ג היא נוסעת היישר לקבר של ליאל בהר הרצל. "רק שם אני מרגישה שקטה ובטוחה", היא מס' בירה בשקט. "רק לידו".

yaakovl@israelhayom.co.il

אדום. "זה הצבע שהיה אהוב על רפאל. יש לו כומתה אדומה ונעליים אדומות בפנינת ההנצחה שלו בבית. גם את הכיסא שלו ריפדתי באדום, ואת הווילונות בסלון תפרתי באדום".

תלמידים משלושה בתי ספר יהודיים, מכיתה א' ועד שכבת תיכון, מתכנסים לקבל את פני ההורים בטקס חגיגי. סמוקים מחדרה ומהתגשות הם עומדים בשורה ארוכה ומחבקים את ההורים בהיסוס, כמו חוששים שמגע אמיץ מדי עלול לגרום להורים עוד נזק.

במרכז האולם מוצבות כרזות גדולות עם תצלומי חיילים ישראלים. בתום הנאוים הקצרים, שהמיי לה השלטת בהם היא "נזכותם", ממלאת את החלל שירה זכה בעברית מפי מקהלת התלמידים המקומית. כשמגיע העיבוד ל"החול יזכור", במארג קולות בנר סח מזמורי כנסייה, גם הקשוחים שבמאבטחים אינם יכולים עוד לדמעות.

עוברים לריקודי מעגלים, על רקע השיר הקצבי "מהפכה של שמחה". התלמידים ניגשים להורים בנימוס ומושכים אותם בעדינות למרכז. "אני מרגיש כמו המעבר הזה שבין יום הזיכרון ליום העצמאות", נאנח יוסי חן מקיבוץ אלונים, שבנו, סמל שרון ז"ל מסיירת אגוז, נפטר בפטאמיות ב-2014 מאירוע מוחי. "מאז ששרון מת, אני נמצא כל הזמן על פי תהום. מספיקה דחיפה קטנה ואני נופל. כל פעם שאני שומע את 'התקווה' או את השם אגוז, אני בקריסה. אומרים שהגברים הם המין החזק? זה שקר. הנשים הן העוגן שמחזיק מעמד".

בתוך ההמולה, מעטים שמו לב לאישה קטנה שקמה בדומייה מכיסאה, מהססת את דרכה אל המעגל, פורשת את זרועותיה ומשלבת אותן באלו של שאר הבנות הרוקדות.

היא מרימה רגל כבדה ראשונה, מתאמצת לגבור על פיק הברכיים, ואחריה עוד אחת, פניה אדומות. עד שהמחוות המגושמות הופכות לתנועה זורמת, מפתיעה, שנדמה שהשרירים בגופה שכחו זה מכבר בפעם הראשונה מאז מות בנה, לפני 11 שנה, רבקה משיח סוף סוף רקדה.

בסיום השיר היא פוסעת בכבודות בחזרה לכיסא ומ' פשפשת בתיקה. שני דברים היא מחפשת: גלוי לה לייצוב לחץ הדם ותמונה של בנה המת. "ייקח לי עכשיו זמן להירגע", עיניה בורקות מעוצמת החוויה. "בכל זאת, עבר כל כך הרבה זמן".

מה הביא אותך לשבור דווקא עכשיו את חרם הריקודים? האנשים הטובים פה, האנרגיה

במלחמת לבנון השנייה, הם מכוכבי הטיול. הוא חרט ותיק, היא פנסיונרית. כבר 56 שנים שהם נשואים, ועדיין אוהבים כמו בהתחלה ("כשהכרנו אמרתי לה, 'אני לא רוטשילד ולא שייקספיר, אבל אני נאמן, אוהב וחרוץ'").

מאז האסון, רבקה לא מסוגלת לרקוד. "אפילו בגן הילדים בגדרה, שם הקימו פינת הנצחה לילד שלי, הגננת מבקשת תמיד שארקוד עם הקטנטנים. אבל אני לא מצליחה להזיז את הרגליים. מנסה, ופשוט לא מצליחה. צריך יכולות נפשיות, והן נגמרו לי".

חיים קריסי, פנסיונר של חברת החשמל, אהב פעם לשיר. אבל מאז ששכל את יסמין, הוא לא מצליח לשיר. "אחרי המוות של יסמין נהייתי זומבי. שני תיים לא תיפקדתי בכלל. כשהמחבל הדרוס שוחרר בעיסקת שליט, לא היתה לי מנוחה. הרגשתי שזרקו אותנו אז לכלבים. לא שיתפו אותנו בהחלטה, כאילו אנחנו לא שייכים לעניין. אלה היו ימים מאוד קשים. אני ואשתי, סמרה, קיימים היום רק למען היל-

דים שנשארו ולמען הנכדים, האור והחמצן היחידים שיש לנו. גם הקמנו להקת מחול על שמה של יסמין, שהופיעה בטקס הדלקת המשואות לפני שבע שנים". בסוף, אחרי תחנונים של יושבי האוטובוס, קריסי משתכנע לשיר את "שבחי ירושלים". הוא מפליא לעשות זאת, בקול שמזכיר את אייל גולן. במשפט "כי חיזק בריחי שעריך" הוא משתנק.

איך ההרגשה לשיר לראשונה אחרי כל השנים האלה? זה קשה, אבל גם משחרר.

יהודי רומא מפתיעים

בסיור כרכרות ססגוני. שיירה של לא פחות מ-14 כר' כרות רתומות לסוסים (אריה המדריך: "לקחנו כמעט את כל המלאי שיש בעיר") מושכת תשומת לב רבה בין הסמטאות והפיאצות. באחת הכרכרות יושבים בני הזוג אתי ודורי מלחי מחולון, שבנם, איש חיל האוויר סמל שמעון ז"ל, נהרג בשנת 2000 בתאונת אופנוע. "אני מרגישה עכשיו כמו נסיכה", מחייכת אתי. "תראה כמה אנשים מסביב מסתכלים עלינו בקנאה, רוצים לשבת כאן במקומנו. אם רק היו יודעים כמה ובמי הם מקנאים, הם היו בורחים מפה הכי מהר שאפשר".

השיירה נעצרת בתחנה האחרונה, כיכר ונציה המר' שימה. ההורים יורדים להביט במנומנט השיש האדיר, שמשמש אנדרטה לחייל האיטלקי האלמוני. על גרם המדרגות התלול, בין קבוצות צעירים שמתגודדים לצילומי סלפי, עומדת מזל גדעוני, ודמעה מתגלגלת על לחייה.

"הנכדה שלי, בת 3, ראתה אותי לא מזמן בוכה בבית מול תמונה של ליאל. היא ליטפה אותי ואמ' רה, 'סבתא, אין ליאל, אין'. היא התכוונה להגיד שזה לא ליאל בצילום, כי היא לא הכירה אותו במציאות. אתה מבין? בלי לקלוט מה הפה שלה אומר, הקטנטנות הזאת ידעה משהו גדול: שאין יותר ליאל".

"אני רואה פה משל יפה על עצמנו", מתפייט אחד האבות למראה המתחם ההיסטורי של רומא, שנש' קף מרחוק עם שער טיטוס. "הרבה הריסות, שמס' בינן צומח דשא ירוק. זה מה שרובנו מנסים להשיג: שלצר החורבן יצמחו גם חיים חדשים, עם הילדים והנכדים שנשארו".

צביה קייקוף, ליידי בת 82 מחולון, היא האם הש' כולה המבוגרת בטיול. בנה הצעון, רס"ן רפאל ז"ל, נהרג ב-1988 בתאונת דרכים. "חשבתי שעם הזמן יהיה לי יותר קל, אבל זה דווקא יותר קשה.

בכל שלב בחיים אני מתייסרת, שואלת את עצמי מה היה יכול להיות אילו היה חי. היה כבר מביא לי נכדים". צביה מתעניינת במהלך הטיול רק בחפצים שצבעם

